

Na kraju treba naglasiti da su i ovim brojem dubrovački *Anali* potvrdili svoju znanstvenu i stručnu kvalitetu, kao i značaj u širenju naše spoznaje o prošlosti staroga Dubrovnika.

Gordan Ravančić

Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. 38,
Zagreb-Dubrovnik, 2000., 415 str.

U izdanju Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku izašao je 2000. godine 38. svezak *Anala*, časopisa najvećim dijelom posvećenog temama iz dubrovačke prošlosti. I ovaj je broj donio niz zanimljivih članaka, tematski se protežući od srednjovjekovne dubrovačke povijesti do pojedinih problema s početka 20. stoljeća.

U radu "*Izborni postupak Dubrovačke Republike*", kojim se otvara novi broj *Anala*, *Nella Lonza* vrlo iscrpno i pregledno analizira sva obilježja izbornog postupka Dubrovačke Republike. Autorica obuhvaća razdoblje od srednjega vijeka pa sve do posljednjih reformi koncem 18. stoljeća. Istaknuta je važnost izbornog sustava u državi poput Dubrovačke Republike u kojoj se vlast obnašateljima časti povjeravala nakratko, te su i stoga izbori bili vrlo čest i značajan čin političkog poretka. Analizirajući model i srodnosti dubrovačkog izbornog sustava sa sličnima u talijanskim komunama i Veneciji, autorica upozorava na veliku srodnost mletačkog i dubrovačkog modela, budući da je potonji u stvari bio gotovo kopija mletačkog. Međutim, premda je model bio gotovo isti, izborna je stvarnost ipak bila različita i žestoke izborne bitke kakvih je bilo u Veneciji, u Dubrovniku nisu zabilježene.

Gordan Ravančić u članku "*Javni prostor i okolica u kasnosrednjovjekovnom i renesansnom Dubrovniku*" upućuje na različitost poimanja privatnog i javnog nekoć i danas. Tako su i prostor javnog djelovanja vlasti i mogućnost njezina upletanja u svakodnevicu običnog čovjeka u kasnosrednjovjekovnom Dubrovniku bili znatno širi nego danas. Zakonski zbornici i gradski statut svjedoče o legislativnim odredbama za brojne segmente javnog života, a autor pokazuje da je vrlo često i privatni život pojedinca bio predmetom zanimanja gradskih vlasti. Analizirajući javni prostor autor poklanja posebnu pozornost mjestima na kojima su Dubrovčani "dokoličarili". Spominje gradske ulice i trgove, a osobito ističe prostor krčme, kao jedno od najčešće posjećivanih mjesta na kojima su se ljudi zabavljali, te prostor javne gradske kuće, napominjući da je prvi sačuvani podatak o njezinu postojanju iz 1409. godine.

U "*Prilogu proučavanju vojne organizacije dalmatinskih komuna u srednjem vijeku*" Robert Skenderović naglašava značenje organizacije obrane u srednjovjekovnim komunama kao jednu od najvažnijih djelatnosti gradskih vlasti. Analizirajući vojni ustroj dalmatinskih komuna i uspoređujući ga s mletačkim, autor zaključuje da je osnovna razlika u činjenici

da je vojni ustroj Venecije bio organiziran i za napadačke akcije, dok je vojni ustroj dalmatinskih komuna uglavnom bio orijentiran na obrambene svrhe. Autor upozorava i na mali ljudski potencijal koji je priječio dalmatinske komune da povećaju svoje vojne potencijale, kao i na dominaciju Venecije koja je pak ograničavala vojne potencijale dalmatinskih komuna zbog zaštite vlastitih interesa. Obrambene obveze su bile ujedno i veliko opterećenje za građane, koje se samo dodatno povećalo sukobima s Turcima i razvojem vatrenog oružja, što je donijelo nastanak profesionalnih vojnika.

Mario Reljanić u tekstu *“Pečat omišskog kneza Nikole Hodimirova Kačića iz 1245. godine”* donosi iscrpnu analizu dosad u literaturi nepoznatog pečata Nikole Hodimirova Kačića, koji je sačuvan na ispravi iz godine 1245. Pečat se nalazi na ispravi kojom su gradovi Dubrovnik i Omiš uredili međusobne odnose. Autor se posebno zadržava na središnjem motivu pečatne slike koji prikazuje kneza Nikolu kako jaše na konju, upozoravajući da su konjanički tip pečata rabili manji vladari koji nisu bili ni kraljevi ni carevi, dakle knezovi, vojvode, hercezi i banovi koji su pokazivali pretenzije prema neovisnom vladanju. Na temelju toga, kao i na temelju usporedbe s vremenski i prostorno sličnim pečatima, autor pokušava odgovoriti na pitanje o razini društvene moći koju je mogao imati taj omiški knez, ujedno opisujući razvoj Omiške kneževine u 12. i prvoj polovini 13. stoljeća i razinu vlasti obitelji Kačić.

U radu *“Motivi Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima”*, Esad Kurtović iznova se vraća na pitanje Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima 1419. godine. Autor, na temelju izvora i zaključaka starije historiografije, preispituje tezu o Sandaljevima financijskim problemima kao glavnom motivu i razlogu prodaje; analizom Sandaljevih financijskih izvora utvrđuje da vojvoda nije bio u takvim financijskim problemima koji bi ga motivirali na prodaju Konavala, pa taj argument potpuno isključuje. Autor drži da čitavu transakciju treba staviti u znatno širi kontekst nego što je to činila starija historiografija, navodeći da treba uzeti u obzir i mletačku opasnost, i odnose u dubrovačkom zaleđu, i Sandaljevu procjenu značenja Konavala i njegovu svijest o mogućnosti dobre zarade, te se na koncu radilo o realiziranoj “želji za dobrim poslom na jednoj i na drugoj strani”.

Vesna Miović-Perić u radu *“Bosanski beglerbeg, hercegovački sandžakbeg i diplomacija Dubrovačke Republike”* donosi još jedan vrlo zanimljiv prikaz odnosa između Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva. Autorica ističe kao bitnu činjenicu da su bosanski beglerbezi i hercegovački sandžakbezi raspolagali nedostatnim prihodima pa su se vrlo brzo mogli pretvoriti u ucjenjivače, te je odnos s njima od Dubrovčana zahtijevao vrlo mnogo diplomatske vještine. Autorica mnoštvom primjera vrlo slikovito ilustrira dubrovačke diplomatske aktivnosti na tom polju, koje su započinjale već u trenutku kada su poklisari i konzuli iz Istanbula dojavili karakteristike novoimenovanog dostojanstvenika. Autorica zaključuje da su, uz dobro odmjerenu količinu novca i darova, bosanski vlastodršci štitili Dubrovnik od Mlečana, ali i od nepovoljnih namjera same Porte.

“Topos ‘pravog puta’ u duhovnom pjesništvu Vetranovića, Dimitrovića i Nalješковиća” tema je članka *Antuna Paveškovića*. Kako ističe autor, topos “pravog puta”, s ishodištem u no-vo-zavjetnom tekstu i patrističkoj literaturi, jedan je od toposa hrvatskoga duhovnog pjesništva renesanse. Najčešće ga je rabio Mavro Vetranović, a pronalazi se i u pjesništvu Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješковиća, ali drukčije od Vetranovića za kojeg autor navodi da ga tretira raznolikije i višeznačnije. Autor izdvaja Vetranovićevu kontingentnost kojom rabi spomeni topos, što je pokazatelj njegove manirističke pjesničke svijesti, te na temelju toga autor razmatra manirizam kao jedan od renesansnih pjesničkih stilova.

U radu “*Pjesnička ostavština Marka Bruerevića na četiri jezika*” *Slavica Stojan* donosi osvrt na pjesnički opus Marka Bruerevića (Marca Bruère Desrivaux), zanimljive književne ličnosti i jednog od najznačajnijih pjesnika s konca 18. st. Nacionalno svjestan Francuz koji je stigao u Dubrovnik 1772. godine, dao je snažan doprinos plurilingvizmu u hrvatskoj književnosti. Saživljen s dubrovačkim mentalitetom, krajolikom i običajima, bio je, kako ističe autorica, najizrazitiji predstavnik hrvatske književnosti, jezika i otpora protiv duhovnog robovanja tuđim nacionalnim kulturama. Analizirajući pjesnikov opus koji je najvećim dijelom ostao u rukopisu, autorica otkriva njegovu ljubav za hrvatski kulturni prostor, za ritam njegovoga pučkog života i usmenu književnost, za hrvatski jezik i književnu tradiciju stvaranu na hrvatskom i latinskom jeziku. Kao osobitu značajku autorica izdvaja činjenicu da se Bruère kao pripadnik velikog naroda s velikom književnošću, ne samo posvetio književnom stvaranju na jeziku malog naroda nego je i svoja najbolja pjesnička ostvarenja napisao upravo na hrvatskom jeziku.

Stjepan Ćosić u tekstu “*Waidmannsdorfov izvještaj o Dubrovačkom okrugu iz godine 1823.*” komentira izvještaj koji je sastavio okružni poglavar Friedrich Waidmannsdorf. Izvještaj je podijeljen na 16 odjeljaka i sadrži podatke o stanovništvu, unutarnjopolitičkom stanju, vanjskopolitičkom okruženju, administrativnim, sudbenim, obrazovnim, zdravstvenim i vjerskim ustanovama, te o raznim aspektima gospodarskoga i društvenog života. Uspoređujući podatke sa stanjem prije pada Republike, autor navodi da podaci iz izvještaja zorno svjedoče o materijalnom i društvenom slomu, kao i o korjenito izmijenjenoj gospodarskoj i političkoj situaciji u kojoj se Dubrovnik našao nakon Bečkoga kongresa. U prilogu članka autor donosi prijepis čitavog izvještaja.

Pero Depolo u članku “*Političke struje u Dubrovniku i aneksija Bosne i Hercegovine (II. dio)*” u širem sklopu problema austrougarske aneksije BiH analizira političke stavove vodećih hrvatskih političkih stranaka, Hrvatsko-srpske koalicije i Stranke prava, te srpskih grupacija koje su u tom pogledu bile vezane za politiku Srbije. Uz prikaz dubrovačkih političkih prilika u predaneksijskom razdoblju, autor posebice raščlanjuje različite stavove koji su prema aneksiji proklamirani u *Crvenoj Hrvatskoj*, *Pravoj Crvenoj Hrvatskoj* i *Dubrovniku*, stranačkim glasilima Hrvatske stranke, poslije Koalicije te dubrovačkih čistih pravaša i Srpske stranke. Autor zaključuje kako su razlike u gledištima dubrovačkih listova pre-

ma aneksiji BiH bili rezultat dijametralno različitih ideoloških pozicija triju dubrovačkih političkih stranaka.

U radu naslovljenom "O nekim navigacijskim aspektima plovidbe svetoga Pavla od Krete do Melite", Antun Ničetić istražuje putovanje sv. Pavla od Caesaree do Rima 61. godine, na kojemu je sv. Pavao nakon četrnaestodnevnog lutanja morem doživio brodolom na otoku Meliti. Autor stoga razmatra pitanje je li otok o kojemu je riječ zapravo otok Mljet, a ne otok Malta, što je bilo mišljenje koje je prevladavalo u literaturi. Osnovno vrelo za istraživanje ovog pitanja bili su zapisi sv. Luke u *Djelima apostolskim*; međutim, autor ističe da u analizi spomenutog problema nije poklonjeno dovoljno pozornosti navigacijskim, brodograđevnim, meteorološkim, oceanografskim i drugim prirodnim fenomenima koje je on stavio u središte svoje analize. Na koncu vrlo iscrpne raščlambe tih čimbenika autor zaključuje da se, na temelju sadašnje argumentacije, može zaključiti da je mjesto na kojem je sv. Pavao doživio brodolom bio Mljet, a ne Malta.

Na kraju 38. sveska *Anala* nalaze se prikazi i osvrti na novija historiografska izdanja, a valja napomenuti da je ovaj broj *Anala* odao i počast dvojici velikih, nedavno preminulih znanstvenika koji su dali značajne doprinose istraživanjima dubrovačke povijesti. Nikša Lučić prikazao je životni i znanstveni put velikog imena hrvatske povijesne demografije *Stjepana Krivošića* (1918.-1999.), dok je Tatjana Buklijaš donijela iscrpan osvrt na manji, ali također značajni dio bibliografije preminulog svjetskog autoriteta u području povijesti medicine *Mirka Dražena Grmeka* (1924.-2000.) naslovljen "Dubrovnik u djelu *Mirka Dražena Grmeka* (1924-2000)".

Zrinka Pešorda

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Zagreb – Zadar 1998.-1999., sv. 40, 508 str. i sv. 41, 326 str.

Izdavačka djelatnost Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru bitno je ojačana izdavanjem časopisa *Radovi* koji se već dugi niz godina izdaje u ritmu jednog sveska godišnje. Već tradicionalno u *Radovima* se izdaju vrlo kvalitetni radovi povjesničara starije i mlađe generacije iz područja hrvatske, a osobito lokalne zadarske, povijesti. Svezak 40 i 41 *Radova* koji će ovdje biti ukratko prikazani koncepcijski prate već ustaljeni sadržajni okvir. Pored znanstvenih i stručnih priloga, u *Radovima* se donose ocjene i prikazi pojedinih studija i časopisa.

Svezak 40 *Radova* donekle se razlikuje od ostalih svezaka iste serije budući da se u njemu donosi cjeloviti popis svih dosada objavljenih priloga u ovom časopisu naslovljenom "Bibliografija Radova Zavoda za povijesne HAZU u Zadru, sv. 1-40" (425-504) koju je izradio Mislav Elvis Lukšić. Zbog toga je rubrika "Ocjene i prikazi" u ovom broju *Radova* izostavljena.